

MIGRATION

MUUTTOLIIKE

Migration–Muuttoliike on Siirtolaisuusinstituutin tuottama julkaisu, joka käsittelee muuttoliikkeeseen, yhteiskuntaan ja siirtolaisuuteen liittyviä teemoja sekä kokoaa niiden ympärille ajankohtaisia keskusteluja ja näkökulmia.

Siirtolaisuusinstituutti on sekä muuttoliikkeiden tutkimukseen että dokumentoimiseen erikoistunut laitos Suomessa.

49. vuosikerta / Volume 49

Päätoimittaja / Editor-in-Chief
Saara Pellander

Toimitussihteeri / Editorial Assistant
Kirsi Sainio

Vierailevat toimittajat / Visiting Editors
Tomas Hanell
Markku Mattila

Taitto / Layout
Kirsi Sainio

Julkaisija / Publisher
Siirtolaisuusinstituutti
Migration Institute of Finland
www.siirtolaisuusinstituutti.fi
kirsi.sainio@utu.fi

ISSN 0355-3779 (painettu)
ISSN 1799-6406 (verkkojulkaisu)

Yksittäisten kirjoittajien mielipiteet ovat heidän omiaan.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttö lupaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

- 1** PÄÄKIRJOITUS:
ALUEKEHITYS JA MAAN SISÄINEN MUUTTOLIIKE
Tomas Hanell & Markku Mattila
- 4** KORKEAKOULUTUS MUUTTOLIIKKEEN AJURINA:
KESKIKOKOISTEN KORKEAKOULUKAUPUNKIEN
NÄKÖKULMA
Heli Kurikka & Jari Kolehmainen
- 12** Näkökulma: Millainen on vetovoimainen korkeakoulu kaupunki ja kuinka keskikokoinen korkeakoulu kaupunki pärjää kilpailussa suurten kaupunkien kanssa?
Kari Urpilainen
- 14** OLIKO KORONAPANDEMIALLA VAIKUTUKSIA MAASSAMUUTTOON JA ALUEKEHITYKSEEN?
Hannu Tervo
- 20** Näkökulma: Uudenmaan veto- ja pitovoima näyttävät pitävän pintansa
Johannes Herala
- 22** SUOMEN VÄESTÖLLISET SKENAARIOT VUOTEEN 2024
Rasmus Aro & Janne Antikainen
- 30** Näkökulma: Suomen epätasaisen väestökehityksen maantiede ja maahanmuutto
Heikki Sirviö
- 34** JOKO LÄHDET, VASTAHAN TULIT?
ULKOMAALAISTAUSTAISTEN HENKILÖIDEN MUUTTOLIIKE SUOMESSA VUOSINA 2010–2021
Tomas Hanell, Markku Mattila, Toni Ahvenainen & Mika Raunio
- 42** Näkökulma: Alueellisten työmarkkinoiden perspektiivistä muuttoliike ei tällä hetkellä optimaalinen
Antti Kaihovaara
- 44** REFUGEES' GEOGRAPHIC AND SOCIO-ECONOMIC MOBILITY IN RURAL REGIONS
Daniel Rauhut
- 50** Näkökulma: Syrjinnän ehkäisy on edellytys kotoutumiselle ja paikallisyhteisöön kuulumiselle
Maria Tiainen
- 54** HORISONTTI:
SUOMEN ALUEKEHITYS MILITARISAATION AIKAKAUDELLA
Sami Moisio
- 58** TULEVAISUUDEN TEKIJÄ:
VAKITUINEN ASUINYMPÄRISTÖ ON YHTEYDESSÄ MONIPAIKKAISEEN ASUMISEEN SUOMESSA
Nestori Grönholm
- 63** KIRJA-ARVIOT

PÄÄKIRJOITUS

ALUEKEHITYS JA MAAN SISÄINEN MUUTTOLIIKE

TOMAS HANELL

Vastaava tutkija | Siirtolaisuusinstituutti

MARKKU MATTILA

Vastaava tutkija | Siirtolaisuusinstituutti

Suomen sisäinen muuttoliike on viime vuosina selvästi monimuotoistunut. Tämän teemanumeron eri kirjoitukset valottavat tätä ilmiötä. Ne myös luovat pohjan keskustelulle siitä, minkälainen Suomi nykyisten väestöllisten aluekehitystrendien päässä todennäköisesti odottaa ja miten tähän tulevaisuuteen ehkä tulisi vaikuttaa ja miten.

Vuosikymmenten saatossa erilaiset teemat ovat nousseet suomalaisen aluekehityksen keskiöön. Maan sisäisen muuttoliikkeen näkökulmasta tämän lehden historia kuvastaa hyvin joitain näitä käännteitä. Riippuen hieman millä kriteereillä artikkeleita luokitellaan, on lehdessä vajaan viiden vuosikymmenen aikana (1974–2022) julkaistu 69 artikkelia, jotka käsittelevät Suomen sisäistä muuttoliikettä. Näistä kolmasosa julkaistiin ajanjaksolla 1974–1980 (25 artikkelia) ja kolmasosa ajanjaksolla 2000–2010 (20 artikkelia). Molemmat vuosikymmenet olivat Suomessa huomattavan kaupungistumisen ja keskittymisen aikaa, mikä selvästi on saanut kirjoittajat ahkerasti tarttumaan teemaan. Aika saa näyttää, tuleeko koronapandemian jälkeisestä 2020-luvusta myös vastaavanlainen vuosikymmen.

Tämänhetkessä Suomen julkisessa muuttoliikekeskustelussa on havaittavissa kaksi erittäin voimakasta narratiivia. Toinen näistä keskittyy kaupungistumisen ja sen mukana väestön ja työpaikkojen keskittymisen oletettuun ehdottomuuteen. Eli siihen, että globalisaatio ja sitä seuraava kaupungistuminen olisi ikään kuin luonnonlaki, jota vastaan on turha harata. Toinen narratiiveista liittyy työperäisen maahanmuuton mahdollisuuden pelastaa Suomi vallitsevasta työvoimapulasta, ja sen kautta korjata taloudellisen huoltosuhteen vinoumat, jonka seurauksena nykyisenkaltaisen

hyvinvointivaltio onnistuttaisiin edes joiltain osin säilyttämään. Tämän teemanumeron kirjoitukset haastavat ainakin osittain näitä käsityksiä suomalaisesta alueellisesta kehityksestä ja maan sisäisestä muuttoliikkeestä. Ei vähiten Sami Moisio *Horisontti* -kirjoitus.

Siinä Moisio toteaa, että viime vuosikymmenet vallalla ollut kansainvälisen taloudellisen keskinäisriippuvuuden globalisaatiovaihe näyttäisi tulleen tiensä päähän, ja että uutta vaihetta leimaa turvallisuusajattelun hallitsevuus yleisessä poliittisessa keskustelussa. Hänen mukaansa tällä voi olla kauaskantoisia myönteisiä vaikutuksia myös Suomen tulevaan aluekehitykseen, mutta vain, jos valtio – nykyisestä poiketen – ajaisi aktiivista teollisuuspolitiikkaa. Militarisaation aikakaudella kriittiset raaka-aineet muodostavat keskeisen edellytyksen vihreän siirtymän ja digitaaliteollisuuden korkean teknologian teolliselle tuotannolle. Moisio näkee riskinä sen, että esimerkiksi EU:n tai muun tulevaisuuden talousblokin sisällä suuri osa Suomea mielletään pelkästään alhaisen tuotantoasteen raaka-aineresurssina, ja että korkeamman jalostusasteen tuotanto keskittyy muutamalle kaupunkiseudulle. Tällöin Suomen valtioalue voisi revetä kahtia muodostaen maantieteellisesti suppean korkean osaamisen ja korkean jalostusasteen alueen ja toisaalta eräänlaisen kriittisten raaka-aineiden tuotantoalueen. Tällainen kehitys vahvistaisi suurten kaupunkiseutujen ja muun maan jo ennestään epätasaisen alueellista kehitystä. Moisio näkee myös, että Suomen Nato-jäsenyydellä ei välttämättä tarvitse olla suurtakaan aluekehityksellistä vaikutusta, ei edes Itä- ja Pohjois-Suomen kriittisen kuljetusinfrastruktuurin suhteen.

Heli Kurikka ja Jari Kolehmainen nostavat analyysissään esille aluekehityksen niin kutsuttuja pehmeitä tekijöitä, jotka liittyvät – tässä tapauksessa keskikokoisten yliopistopaikkakuntien – mielikuviin, koettuun elämänlaatuun tai sosiaalisiin verkostoihin. Onkin tärkeää, että kirjoittajat nostavat päivänvaloon myös tällaisia seikkoja. Ei vähiten siksi, että aluekehitystä on Suomessa perinteisesti kuvailtu miltei pelkästään niin kutsuttujen kovien faktojen avulla, joita esimerkiksi ovat alueellinen bruttokansantuote, työllisyys- tai työttömyysaste. Niin kutsutun Stiglitz-raportin tai Euroopan Unionin ”Beyond GDP” -aloitteen (2009) seurauksena on alueellista kehitystä pohjoisella pallonpuoliskolla enenevässä määrin alettu tarkastella myös pehmeiden tekijöiden valossa. Esimerkiksi kokeusperäistä dataa sisällytetään nykyään useammin aluekehityksellisiin analyyseihin. Näin moninaistetaan varsin suppeaa alueellisen kilpailukyvyyn narratiivia.

Aluekehittämisellä voi olla monenlaisia moottoireita. Kurikan ja Kolehmainen artikkelia kommentoidessaan Kari Urpilainen nostaa esiin korkeakoulujen merkittävän roolin. Selvää on, että koulutuksen sekä tutkimuksen, kehittämisen ja innovaatiotyön tarjonta ja tarjonnan maantieteellinen jakautuminen vaikuttaa myös alueiden kehitykseen. Nykyisellä koulutusjärjestelmällämme on muuttoliikkeessä keskittävä vaikutus. Siinä missä ”syrjäseutujen” koulutusmahdollisuuksia on viime aikoina leikattu, tehtiin ennen toisin. Esimerkkinä olkoon vaikkapa yliopistoverkoston maantieteellinen laajentaminen erityisesti 1960-luvulla. Tällä oli huomattava positiivinen alueellinen merkitys.

Hannu Tervo nostaa analyysissään koronapandemiavuosien radikaalisti muuttuneista maan sisäistä muuttoliikevirroista samankaltaisia huomioita kuin Kurikka ja Kolehmainen. Kun paikkasidonnainen työ hiljalleen muuttuneen osittain paikkaan sitoutumattomaksi, voi hyvin olla, että asuinpaikan valintaa sääntelevät muutkin seikat kuin vain etäisyys työpaikkaan. Tällaisessa tilanteessa pehmeillä tekijöillä, kuten väljyydellä, luonnonläheisyydellä, tai asuinalueen rauhallisuudella voi olla huomattava vaikutus asuinpaikan valintaan. Toki Tervo myös huomauttaa, että tilanne tulevien vuosien aikana saattaa palautua samaksi, kuin se menneinä kolmena vuosikymmenenä on ollut. Uudenmaan näkökulmasta katsottuna Johannes Heralan kommentti Tervon artikkeliin viittaisi tähän.

Heralan mukaan Uudenmaan vetovoima säilynee myös tulevaisuudessa ja tässä maahanmuuton rooli vahvistunee ennestään. Hän nostaa esiin myös maakunnan suurimpia haasteita. Esimerkiksi sen, että maakunnan sisäinen kehitys on hyvin pirstoutunut, jolloin pääkaupunkiseutu eroaa hil-

jalleen omaksi kasvusaarekkeekseen samalla kun kehitys maakunnan laita-alueilla hiipuu.

Rasmus Aron ja Janne Antikaisen ennusteiden perusteella Heralan otaksuma näyttäisi pitävän paikkansa. Aron ja Antikaisen mukaan väestön alueellinen keskittyminen jatkunee ainakin seuraavat kaksi vuosikymmentä. Syntyvyyden osuus alueellisesta väestönkasvusta pienenee ja maahanmuuton suhteellinen rooli kasvussa vahvistunee tulevien vuosien aikana ennestään. Tämän seurauksena alueellisen väestönkehityksen dynamiikka johtaisi siihen, että yhtäältä suurten kaupunkien ja toisaalta pienempien paikkakuntien sekä maa- ja syrjäseutujen väliset erot joutuisivat taka-alalle, ja väestönkehityksen keskeisin taisto käytäisiin yksinomaan suurten kaupunkiseutujen välillä. Ja että tämän kilpailun kohde olisi miltei yksinomaan maahan muuttanut väestö. Tomas Hanell, Markku Mattila, Toni Ahvenainen ja Mika Raunio tarttuvat juuri tähän teemaan, ja kuvaavat artikkelissaan ulkomaa-laistaustaisen väestön Suomen sisäisen muuton voimakasta keskittymistä miltei yksinomaan Uudellemaalle ja eritoten pääkaupunkiseudulle.

Komentoidessaan Aron ja Antikaisen skenaarioroita Heikki Sirviö toteaa, että myös maakuntakeskuksissa, seutukaupungeissa ja pienemmissä kunnissa olisi tarjolla työtä ja koulutusmahdollisuuksia. Hän peräänkuuluttaa ajanmukaista maahanmuuttopolitiikkaa ja sellaista yhteiskuntapolitiikkaa, joka mahdollistaa asettumisen minne tahansa Suomeen. Tämä vaatii kuitenkin investointeja erityisesti maahanmuuttajaväestölle suunnatuissa palveluissa, jotta he kykenevät asioimaan viranomaisten kanssa, pääsevät liikkumaan kohtuullisilla kustannuksilla, ja että opiskeluun, työhön ja toimeentuloon kiinni pääseminen helpottuu näillä alueilla.

Antti Kaihovaara valaisee Hanellin ja kollegojen kirjoitusta nostoen esiin erilaisia selitysmalleja sille, miksi ulkomaa-laistaustaisen väestön keskittyminen on niin voimakasta. Heikomman työmarkkina-asema kautta tämän väestöryhmän sitoutuminen tiettyyn paikkaan juuri työpaikan kautta on heikompaa. Lisäksi esimerkiksi vuokra-asumisen suuri osuus väestöryhmässä myös osaltaan kasvattaa muuttoalttiutta, kuten myös etniseen taustaan perustuviin verkostoihin liittyvät vetovoimatekijät. Hän toteaa edelleen, että alueellisten työmarkkinoiden rooli tämän ryhmän muuttoliikkeessä ei ole keskeinen. Jos näin olisi, ei ulkomaa-laistaustaisten henkilöiden osuus esimerkiksi työvoimapolusta kärsivissä Pohjanmaan maakunnissa olisi niin alhainen.

Myös Daniel Rauhut syventyy artikkelissaan maahanmuuttajien keskittymisen syihin. Hänen analyysinsä perusteella tärkeä syy keskittymiselle

on se, että jos maahanmuuttajataustainen henkilö haluaa kiivetä sosiaalisesti, ei tämä pienemmällä paikkakunnilla halua onnistua. Niin kauan, kun hän suostuu olemaan työmarkkinoilla lähinnä alhaisen osaamisen matalalakkaisissa ja mahdollisesti osa-aikaisissa segmenteissä, ei tarvetta muuttoon tule, ja integroituminen paikallisyhteisöön toteutuu. Mutta sosiaalisen nousun ainoaksi mahdollistavaksi vaihtoehdoksi muodostuu muutto suuremmalle paikkakunnalle, jossa vastaavia lasikkatoja on harvemmin.

Kommenttikirjoituksessaan Maria Tiainen toteaa, että pakolaisten sijoittelu kuntiin ei perustu pelkästään työllistymismahdollisuuksiin, vaan esimerkiksi myös kuntien vastaanottoedellytyksiin (esim. asuntojen saatavuus), kotoutumista edesauttavien palvelujen saatavuuteen (esim. kielikoulutus), opiskelumahdollisuuksiin ja kunnan yhteistyöhön kolmannen sektorin kanssa. Vaikka maaseutukuntien resurssit luonnollisesti ovat niukemmat kuin esimerkiksi pääkaupunkiseudun, voi näiden kuntien vahvuutena olla pienen organisaation mahdollistama joustava ja henkilökohtaisempi toimintakulttuuri. Tiainen toteaa kuitenkin, että tärkein työ maahanmuuttajien sitouttamisessa liittyy syrjinnän ehkäisyyn, ei ainoastaan työmarkkinoilla vaan laajemmin yhteiskunnassa, ja että kokemus paikallisyhteisöön kuulumisesta on tässä työssä keskiössä.

Nestori Grönholmin ansiokas *Tulevaisuuden tekijä* -osio valottaa elävästi kaupunkien ja maaseudun keskinäistä vuorovaikutussuhdetta. Hänen aineistonsa perusteella esimerkiksi vakituisen asunnon ympäristön tiivys korreloi positiivisesti vapaa-ajan asunnolla vietetyn ajan kanssa. Tästä voisi sitten päätellä, että jos suurimpia kaupunkiseutujamme ohjaava tiivistämisen kiihko jatkuu, voisi tämä johtaa siihen, että vapaa-ajanasunnolla vietetty aika ennestään kasvaa. Toisin sanoen, mitä tiiviimmäksi suurimpia kaupunkejamme kehitetään, sitä vähemmän haluavat niiden asukkaat niissä aikaansa viettää.

Lopuksi toivomme, että käsillä olevan teemanumeron artikkelit herättäisivät teissä lukijoissa mietteitä ja keskustelua siitä, minkälaista aluekehitystä ja tulevaisuuden Suomea haluamme. Meidän olisi yhteiskunnallisen keskustelun kautta syytä muodostaa haluamastamme tulevaisuudesta yhteinen visio. Vasta tietäessämme, mitä ja minkälaista haluamme voimme alkaa kehittää keinoja päämäärän saavuttamiseen. Väestön määrään ja sijoittumiseen vaikuttaminen on pitkäjänteistä työtä. Sen tekeminen ei onnistu kvartaalin tai vaalikauden aikajänteellä. Kiintopisteen täytyy olla pidemmällä tulevaisuudessa ja toiminnan pitää olla määrätietoisesti ja pitkäkestoisesti asetettua päämäärää kohden hakeutuvaa.

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen -käyttöluvalla. Tarkastele käyttöluvaa osoitteessa: <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

